

Бондар Ірина Юрївна, здобувач
вищої освіти ступеня магістра
ННІ №3 НАВС

Науковий керівник: Камінська Н. В.,
професор кафедри конституційного
права та прав людини НАВС, доктор
юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

У світі близько 48,5 млн безплідних пар. З них 19,2 млн зазнають труднощів з народженням первістка. 10,50% від всіх пар мають труднощі з народженням другої дитини. По Україні статистика в середньому така ж як у світі загалом. На сьогодні 10–15 % українських сімей страждають від безплідності, що можна віднести до прямих репродуктивних втрат. Кількість безплідних подружніх пар сягає близько 1 млн.

Сучасне законодавство різних держав все частіше схиляється до надання безплідним парам права скористатися інститутом сурогатного материнства та врегулювання в національному законодавстві порядку реалізації цього права та гарантій захисту прав сурогатної матері. За визначенням Європейського товариства репродукції людини (ESHRE), сурогатне материнство – це комплекс методів, а сурогатна матір – це жінка, яка погоджується виносити і народити дитину для певної пари [1].

В нинішній час в світі існує альтруїстичний, дозвільний та заборонний режим з приводу використання послуг сурогатних матерів.

Альтруїстичний режим – це такий, коли сурогатне материнство дозволяється державою, але сурогатна матір

отримує компенсацію витрат лише на медичне обслуговування та інші витрати, пов'язані з вагітністю. Альтруїстичний режим прийнятий в таких країнах: Австралія, Канада, Великобританія, Нідерланди, Бельгія.

Дозвільний режим – дозволяє сурогатне материнство на законодавчому рівні, з певним регулюванням деяких аспектів. Приклади країн: Грузія, Індія, Російська Федерація, Україна. Однак при цьому існують деякі варіації правового режиму. Наприклад, в Ізраїлі сурогатне материнство контролюється державою, тобто на кожен крок потрібно отримати дозвіл. У Південній Африці контракт із сурогатною матір'ю повинен бути підтверджений судом.

Заборонний режим, за яким укладання договорів про сурогатне материнство не дозволяється. Країни, які вирішили прийняти такий режим, керувалися моральноетичними принципами, такими як уникнення перетворення дітей на товар та експлуатації сурогатних матерів, а також з метою захисту їхніх інтересів. Прикладами таких країн є Франція, Швеція, Угорщина, Німеччина, Ісландія, Італія, Японія, Швейцарія, Пакистан, Саудівська Аравія, Сербія.[2]

Голландія має альтруїстичний режим сурогатного материнства та закон встановлює певні умови для укладання угоди між майбутніми батьками та сурогатною матір'ю. Таким чином, відповідно до правил, підготовлених Голландською асоціацією акушерства та гінекології, повинні існувати докази того, що в майбутньої матері є серйозна медична хвороба, сурогатна матір повинна бути знайома з майбутніми батьками та повинна мати повну власну родину. Додатковою вимогою є те, що генетичний матеріал повинен надійти від обох майбутніх батьків. Голландська система має складну процедуру визначення батьківства дитини. Наприклад, «передача повністю всіх батьківських прав при сурогатному материнстві не відбудеться проти волі будь-якої зі сторін. Це означає, що сурогатна матір не має юридичного обов'язку віддати дитину, а майбутні батьки — прийняти її. Якщо дитині ще не виповнилося

шість місяців, майбутні батьки можуть забрати її до себе додому лише за згоди Ради з догляду і захисту дітей (Стаття 1:241 (3) DCC та Стаття 1 Закону про опікунство над дітьми).» [3]

У Франції сурогатне материнство було заборонене в 1991 році рішенням Cour de cassation (найвищого суду Франції). Ця заборона була встановлена законом про біоетику 1994 року та кодифікована в статті 16-7 Цивільного Кодексу Франції, за якою будь-який договір з третьою стороною стосовно репродукції або виношування дитини є недійсним. [4] Стаття 16-9 Цивільного Кодексу посилається на «громадський порядок» для заборони сурогатного материнства. У Франції заборони громадського порядку (*ordre public*) є обов'язковими правилами, які в односторонньому порядку встановлюються державою для захисту основоположних цінностей суспільства, та від яких громадяни не можуть відходити. Більше того, згідно з цим правилом, закони іншої країни не мають сили у Франції, якщо вони суперечать національному законодавству, що означає недійсність будь-якого договору про сурогатне материнство. Одним з прикладів може бути Великобританія, де сурогатна матір вважається матір'ю дитини, що створює небезпеку для майбутніх батьків, оскільки вона може вирішити не віддавати дитину після народження. Натомість в Греції підписання договору про сурогатне материнство передбачає автоматичну відмову від дитини, що народиться, а майбутні батьки визнаються батьками дитини за законом. [5]

У Німеччині, договори про сурогатне материнство також вважаються неетичними та, відповідно, недійсними. Закон Німеччини про захист ембріону та Закон про усиновлення передбачають покарання для осіб та лікарів, задіяних в організації сурогатного материнства. За законом Німеччини, матір'ю дитини є сурогатна матір, яка її народила, а не жінка, яка є майбутньою матір'ю. Подібно до Франції, Німеччина не визнає батьківських прав майбутньої матері, навіть якщо вона має іноземне свідоцтво про народження, яке підтверджує, що вона є матір'ю. За аналогією, чоловік майбутньої матері не може

вимагати встановлення своїх батьківських прав. Внаслідок такої політики, діти, які народжуються від сурогатного материнства для німецьких пар за кордоном, не можуть отримати громадянство Німеччини за народженням. [6]

В Італії заборонені всі форми сурогатного материнства. Більше того, парламент Італії прийняв дуже жорсткі правила стосовно питань допоміжної репродукції. Закон №40, прийнятий в лютому 2004 року, стосовно «Правил про допоміжну медичну репродукцію» чітко встановлює: «Будь-яка особа, яка в будь-якій формі здійснить, організує або надасть на комерційній основі гамети, ембріони або послуги з сурогатного материнства, карається ув'язненням на термін від трьох місяців до двох років, та штрафом від 600000 до 1000000 Євро» (Стаття 12). Видається, що даний закон став результатом потужного лобіювання та підтримки з боку католицької церкви, яка виступала проти використання допоміжних технологій та сурогатного материнства. [7]

На Середньому Сході існує відмінність у ставленні до сурогатного материнства між мусульманами-шиїтами, які дозволяють сурогатне материнство, та сунітами, які переконані, що таку практику потрібно заборонити. Згідно з вірою сунітської гілки Ісламу, сурогатне материнство пов'язане з внесенням сперми чоловіка до матки жінки, з якою він не одружений, що означає подружню зраду. Отже, в таких країнах, як Об'єднані Арабські Емірати, дозволяється лише штучне запліднення та лише для одружених пар. [8]

Україна – одна з небагатьох країн світу, яка дозволяє народження дитини за допомогою програм допоміжних репродуктивних технологій і передбачає можливість проходження таких програм іноземними парами.

На сучасному етапі правове регулювання сурогатного материнства в Україні здійснюється на основі наступних нормативно-правових актів, серед яких: Цивільний кодекс України [9], Сімейний кодекс України [10], Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні,

затверджений наказом МОЗ від 9 вересня 2013 р. № 787 [11], Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII [13], Правила державної реєстрації актів цивільного стану (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. № 3307/5). [12]

Таким чином, з кожним роком увага до сурогатного материнства зростає, проте відсутній єдиний підхід до його регламентації в різних державах. Національне законодавство України не містить спеціального закону щодо захисту репродуктивних прав людини, а загальні законодавчі нормативні акти не можуть вирішити всіх питань щодо сурогатного материнства. Тому постає питання у необхідності прийняття такого закону, у якому б ці питання вирішувалися у відповідності з існуючими міжнародними стандартами та міжнародним досвідом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Surrogatnoe materinstvo. Kommentarii ESHRE/ [Elektronniy resurs]. URL: <http://www.probirka.org/surrogatnieprogrammy/611surrogprogreshre.html>.
2. Міжнародний досвід законодавчого регулювання питання використання репродуктивних технологій (включаючи сурогатне материнство)/ Укл.: Аліна Брашовяну. Київ, 2013. 60 с.
3. Материнство для інших: подвійний підхід Голландії. <http://www.ejcl.org/143/art143-22.pdf>
4. Цивільний Кодекс Франції. URL: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=C266AD78EE7FAF4AF90EF76AB4E8C684.tpdjo09v_1?idSectionTA=LEGISCTA000006136059&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20131104
5. Заборона сурогатного материнства у Франції. URL: <http://nyujilp.org/the-prohibition-of-surrogate-motherhood-in-france-2/>

6. Інформація з сайту Міністерства закордонних справ Німеччини/ URL: <http://www.auswaertigesamt.de/EN/Infoservice/FAQ/GermanFamilyLaw/Leihmutterschaft.html?nn=479790>

7. Порівняльне дослідження режимів сурогатного материнства в країнах-членах ЄС. Європарламент, 2013 <http://www.europarl.europa.eu>

8. Суррогатное материнство: юридическое сопровождение. Официальный сайт юридической фирмы «Ноктуа» URL: <http://noctua-consulting.ru/surrogatnoe-materinstvo-juridicheskoe-soprovozhdenie/>

9. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

10. Сімейний кодекс України: Закон від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст. 135.

11. Про затвердження порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій: Наказ МОЗ України від 09.09.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#n105>.

12. Правила державної реєстрації актів цивільного стану (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. № 3307/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>

13. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 4. Ст. 19.